

Földrajz

Kezdjük a földrajzórát az égtájakkal, úgy mint észak, kelet, dél, nyugat. Ohó, de hol vannak ezek? Oda lehet utazni bármelyikbe is? Nem, mert csak utazol – mondjuk - nyugat felé, de soha sem mondhatod, hogy már ott is vagy. Akármikor mehetsz tovább nyugat felé.

Van ezzel más gond is. Az, hogy ez az irány sem egészen állandó, inkább csak viszonylagos. Columbus már a tizenötödik században tudta, hogy az Európától keletre fekvő Indiába úgy is eljuthat, hogy mindig nyugat felé vitorlázik, és mi történt? Megérkezett egy „új” kontinensre, ahol indiánok élnek, de nem az indiaiak. Aztán kelet felé haladva szépen visszatért Európába.

Ha azt mondjuk: Eurázsia, akkor választhatunk az Amerikában kitérhető irányok között. Ennek nyugati peremét akkor érzük el New Yorkból, ha kelet felé haladunk, de más a helyzet, ha pl. San Franciscóból, igyekszünk Japán felé, akkor célszerűbb nyugat felé indulni. Nem is beszélve az északi változatról, mert ugye a Sarkot átrepülve is Ázsiába jutunk... A nemzetközi légitforgalomban régóta használják az Anorage felett vezető útvonalat.

Ha már az Északi Sarknál tartunk. Onnan milyen irányba lehet utazni? Ugye belátod, hogy csak dél felé? Ha egyet lépsz, máris délebbre vagy, mint a Sarkon voltál. Onnan sem tovább északra, sem keletre, sem nyugatra nem indulhat az ember. (A Déli Sarkon természetesen fordított a helyzet, onnan a Föld minden pontja északra fekszik.)

Van más érdekesség is. Az égtáj iránya nem egészen olyan fogalom, mint a fel és le. A repülőgép az egyik repülőtéren felszáll, a másikon leszáll, csak ez a két változat létezik. Ezzel szemben felszállás után repülhet észak, kelet, dél, vagy nyugat felé. Sőt, ez a négyes beosztás még nem teljes, mert a földrajzban beszélünk két-két irány kombinációjából is. Van északnyugat és délnyugat, északkelet és délkelet, de lehet tovább is szeletelni a mindenséget. Megtanultuk, mit jelent a dél-délkelet, dél-dél-délkelet, stb. Azt, hogy keletre van déltől, de még nem teljesen kelet. Minél többször tesszük eléje a dél szót, annál közelebb van a délhez, távolabb a kelettől. – És fordítva. A kelet-délkelet, vagy kelet-kelet-délkelet délkelet felől indulást, kelethez közelítést jelent, de akárhány keletet teszünk ki a délkeleti indulás után, az még mindig nem jelenti, hogy keleten vagyunk. – Olyan, mint a dialektika klasszikus példája: Achilles soha sem éri utol a teknősbékát...

Visszatérve az Északi Sarkra – ami ugye a Föld minden pontjától északra fekszik – még egy érdekességet szeretnék megemlíteni. Azt, hogy van Északi Sark és Déli Sark, de keleti, vagy nyugati nincsen. Ez a Föld sajátos alakjából következik (geoid a tudományos elnevezés), vagyis hogy kedves égitestünk nem pontosan gömb alakú. Kicsit horpított a sarkoknál. Ha teljesen gömb alakú lenne, nem lenne fogalmi különbség északi-, keleti-, déli- és nyugati sark között. Akkor aztán versenyezhetnének az államok, melyiknek a területén jelölnék ki ezt, vagy azt a sarkot.

Kevésbé számított játéknak a szélességi- és hosszúsági körök kijelölése. Az Egyenlítő már adott, övé a nulla, mint számjegy, tőle északra, vagy délre futnak – virtuálisan – a délkörök. Úgy, hogy a kilencvenedik – ami persze már nem kör, hanem pont – az Északi- illetve Déli Sark. Ezt így adja a természet. Másképpen vannak a hosszúsági körök. Hálózatuk hasonló a délkörökéhez, de a nullás, illetve legmagasabb számú virtuális vonalat nem a természet adta, hanem ki kellett jelölni. Így született meg az origó: a greenwichi hosszúsági kör. (A büszke britek greenwichi csillagvizsgálója jogán...) A távoli Csendes-óceánnak jutott a legmagasabb számú vonal, akár kelet, akár nyugat felé emeljük a számokat, a vasárnap/hétfő vonal, ami érdekes vízválasztó az óceán vizei felett. Amikor keleti oldalán már hétfő van, a nyugatin még vasárnapot számítunk. (Ezt a furcsaságot dolgozta fel Jules Verne a 80 nap alatt a Föld körül témájában.)

Szóval nagyon is viszonylagosak az égtáj-fogalmak, meghatározások. Nemcsak földrajzi vonatkozásban, még nyelvileg is. Gondoljunk csak arra, hogy a nyugati szél nyugat felől jön, de kelet felé fúj, hogy a Nyugati- és a Keleti pályaudvar anomáliájáról ne is beszéljünk. Ha mégis, akkor azt kell mondanom, ne keressetek logikát a két elnevezésben. Nem arról van szó, hogy a Keleti pu. fővárosunk keleti szélén, a Nyugati a nyugatin épült. Még az sem igaz, hogy a Keletiből utazunk kelet, a Nyugatiból nyugat felé. A bécsi gyors a Keletiből indul, a tőlünk északra fekvő Prágába viszont utazhatsz a Keletiből és a Nyugatiból is...

Az könnyen belátható, miért használjuk a napkelet és napnyugat szavakat, miközben ilyen fogalom nem létezik észak és dél előttel. Az viszont a magyar nyelv sajátosságai közé tartozik, hogy a dél egyszerre irány és időszak, más a napkelte, mint a napkelet, és hogy ugyanazokból a betűkből áll a nyugta szó, mint a nyugat. ...Külön számnak elég ennyi, a szombati standardig nyugton hagylak.